

BOTVIDSBYGDEN

ORGAN FÖR BOTKYRKA HEMBYGDSGILLE

Vid ett besök i Fittja Vårdshus i februari kunde man läsa följande intressanta historik i en liten broschyr.

Pedan vid tiden för Stockholms grundläggande gick en bit av allmänna vägen mellan huvudstaden och rikets södra provinser genom Botkyrka, men den var smal och oländig och ej farbar för vagnar. Först in på 1600-talet kom en verklig vagnväg till stånd i samband med byggandet av den nya vägsträckan mellan Hornstull och Fittja. Samtidigt med anläggandet av denna nya väg uppfördes en ny bro över sundet mellan Vårbyviken och Albysjön. När arbetet närma sig sin fullbordan framhöll dåvarande landshövdingen över Uppland, dit Botkyrka hörde, att varken vägen eller bron blev den resande till fromma "förutan att een godh Krogh blifwer inrättat, förmedelst hvilcken så Stockholms som Tellie hestar kunne blifwa aflöste". En sådan "godh Krogh" inrättades nu 1663 i Fittja av dåvarande befallningsmannen vid Svartsjö kungsgård, Gustaf Mattsson som på egen bekostnad lät uppföra en vårdshusbyggnad på holmen mellan Albysjön och Vårbysjön. Så hade alltså vårdshuset på Fittja gård kommit till och blivit en viktig länk.

Fittja Vårdshus och Krog

Många kända resenärer under åren rastat vid Fittja Vårdshus. Under 1700-talet besöktes vårdshuset av Carl von Linné som där bl.a. bytte hästar 15 maj 1742. År 1783 kom Gustav III i en slup till Fittja varifrån han kl. 2 på natten avträdde sin äventyrliga färd till Italien under namnet "Greven av Hage". Även Bellman hörde till dem som gjort Fittja den äran. Då år 1841 dåvarande kronprins Oskar for från Tullgarn till Stockholm besökte han Vårdshuset och noterade i sin dagbok. "Fittja lyser bland de övriga gästgivargårdarna som Nordstjärnan på Himlafestet.

Den stora sammanbyggda logen är i sig själv ett kulturminnesmärke som ej får rivas. Bl.a. är det den största logen i hela Norden.

Den användes numera som danslokal för vårdshusets gäster.

G.M.

Om traditioner och vidskepelser av Provintendents Juar Åkerfeldt.

Ännu täcks marken av snö, och de röda stugorna ligger som smultron i vispgräddor.

Vi är mitt inne i fastan, ty nästa söndag är det midfastosöndagen. Fastan skulle räcka i fyrtio dagar före påsken. Kristus fastade fyrtio dagar i öknen. Det är denna evangelietradition, som kyrkan gjorde till sed. Under fastetiden fick man inte äta kött- eller fläskmat, och man skulle föra ett tyst och stilla liv.

Tiden dessförinnan kallades fastlagen, och då ville man i förskott roa sig med festliga upptåg och njuta i överflöd av mat och dryck. Fastlagen och fastan blev alltså varandras motsats. Fastlagen kallas söderut Karneval, av det latinska "carne vale", som betyder farväl kött. Uttrycket har sedermera övergått till att betyda galna upptåg av maskerade människor på offentliga platser.

Bland andra galna upptåg under fastlagen förekom enligt Linné att slå katten ur tunnan. En katt stängdes in i en tunna, som upphängdes fritt svävande. Man sprängde fram på hästar och slog på tunnan med en påk. Nöjet pågick, tills botten gick ur, och den vettskrämda katten slapp ut. Både ryttare och häst var utstyrda med granna fastlagsband. Den som lyckades slå sönder tunnan, utnämndes till katterkung och fick ta vilken han behagade av pigekaren till drottning.

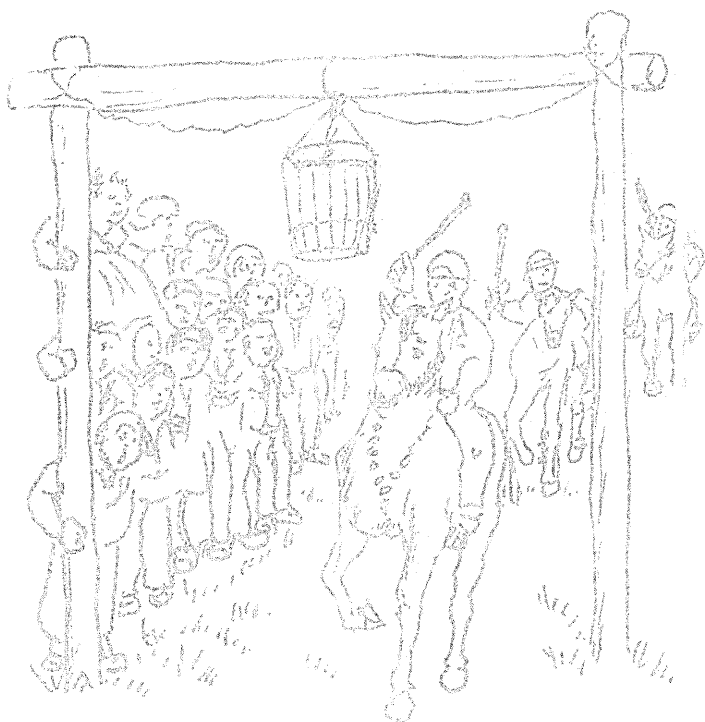
En annan ryttarleik var ringrännning eller karusell. Det var ståtliga skådespel, som förekom redan under Kristinas tid och upptogs på nytt av Gustaf III. Den sista karusellen lär ha hållits på Drottningholm av Karl XIII i början av 1800-talet.

Vädjesprång var en omtyckt kapploppning, där de tävlande av båda könen deltog "i bara särken". Priset vid målet var en ölfest.

Man avslutade fastlagen med att bränna prins Karneval på bål. En grann docka fick representera prinsen. Detta skulle ske på den första fettisdagen, som var slutpunkten för festen och glädjen. Därför passade man på att den dagen äta "sju mål i varje vrå". Dagen kallades också sjumåladagen. En tysk resenär i Sverige skriver på 1500-talet, att man då kokte så mycket kött, skinka, svinhuvud, tungor, och fläsk, att man hade tillräckligt för en månad framåt. Framför allt åt man fläskpannkaka och fettisdagsbullar eller "hetvägg". Ordet lär komma från det tyska "heisse Wecken" - varma bullar.

Gustaf III:s pappa Adolf Fredrik, tyckte tydligen om sådana bullar. I Oxenstiernas dagbok berättas nämligen, att kungen dog 1771 "av indigestion av hetvägg, surkål, kött med revor, hummer, kavlar, böckling och

Slå katten ur tunnan.

Champagnevin".

Veckan före påsk kallas dymmelveckan, vars namn kan härledas från ordet "dumb", som betyder stum. Kläppen i kyrkklockan var nämligen då uppbunden, och klockan skulle vara tyst.

Veckan började med Palmsöndagen, som firades till minne av Jesu intåg i Jerusalem, då man strödde palmer på hans väg.

På askmåndag skulle botgörarna beströ sitt huvud med aska. Somliga blandade aska i gröten för att inte känna hungerns kval.

På fettisdagen samlades de unga efter "lagårds-dags" vid den brantaste backen i trakten.

Flera kälkar bandes tillsammans, och så många som möjligt klängde sig fast på dem, och i vildaste fart gick det utför backen. Under åkningen anropades de goda och skrämdes de onda makter som kunde inverka på årets skörd. Besvärjelseramsan lød: "Stora rovor och långt lin åt oss, hyppor och nyppor åt grannas". Denna sed anses ha anor i hedenhös.

Dymmelönsdag var man tidigt uppe, annars blev man "dymmel-oke". Före klockan 12 måste all "kringgärning" vara avslutad, ty allt, som svängde runt, ökade Frälsarens pina. Spinnrockarna skulle vara undanställda, och kvarnarna måste stanna. Riset, som skulle hackas och strös på golvet eller läggas som matta vid förstutrappan, skulle vara hem-buret före onsdagen för att inte dra ormar till huset. Aska och sopor skulle vara bortburna, annars blev huset översvämmat med ohyra. All vedhuggning skulle vara slut, i annat fall blev yxorna slöa och dessutom kom "dymbeln" in i veden och gjorde den tungbrunnen.

På skärtorsdagen skulle man tvätta bort askan man strött på huvudet på askmåndagen och "skäras" från sina synder, därav dagens namn. Då gömde man också undan kvastar och ugnsrakor, spjällen stängdes, och haspen lades på dörrem. Det var viktiga åtgärder, ty den dagen anträdde häxorna sin Blåkullafärd, och de återvände på påskdagens morgon.

Långfredagen började med, att barnen fick smaka riset för att bli lydiga under året. Detta skulle också påminna om Jesu lidande. Men sedan att "riss" kan spåras ända bort i forntiden, då man slog varandra med ris för att överflytta något av grönskans mystiska kraft på den, som fick smaka riset. Påskriset har sannoligen inte fallit i glömska att döma av salutorgens färgglada fjäderskrud. På långfredagen bestod maten av rågmjölsgröt utan mjölk. Barnen var stötta för den oförtjänta agan, de äldre var hungriga och surmulna, och dagen gjorde skäl för sitt namn.

På skäften levde man upp på nytt. Till kvällsmat åt man påskägg och gröt. Seden att äta påskägg kan spåras tillbaka ända till hednatiden. Både ägget och hönan var symboler för uppståndelsen. Redan i antiken lades ägg i gravarna, och på Björkö gjordes ett intressant fynd, då man i en gravhög fann skelettet av en höna, som antagligen lagts dit levande för att ruva över den döde till uppståndelsens dag.

På påskdagen var man ur sängen före soluppgången. Det var nämligen den enda dag på året, då man kunde se rakt in i solen utan att bländas, och av glädje över uppståndelsens dag dansade solen runt. Tidigt på påskdagens morgon samlades ungarna för att springa häxa. De var utstyrda i schaletter, röda näsor, svärta- de ögonbryn och brokig klädsel samt red på kvast med kaffepetter på. Skämtet bottnar i häxtron på 1600-talet, som, hur otroligt det än låter, drev flera hundra kvinnor till dödsstraffet.

Vare sig ni följer sådana här gamla seder och bruk eller inte så önskas ni en god påsk.

Ivar Åkerfeldt

FRÅN ARBETSFÄLTET.

Folkdansövningarna började åter för vårsäsongen den 27 jan. med Nils Sandin som instruktör och för musiken Lennart Stenbäck och Valle Karlsson.

Högreständadräkter.

Den 1 februari ägde årets första arbetsafton rum på Logen.

Sammankallande var Ingegärd Lindström. Här diskuterades särskilt en fråga som varit aktuell inom Gillet i flera år nämligen att sy en uppsättning Högreständadräkter för Gillet. Men var dock tveksam ty kostnaderna för tyget skulle kosta minst 600 kronor.

Årsmötet har beslutat bidraga med detta belopp. Om medlemmarna vill äta sig ett sy den.

Alltså väddar vi till alla kvinnliga medlemmar att delta i

arbetskvällarna. Ring till Ingegärd Lindström 7780849 och anmäl dig så får du veta tid och plats m.m.

Kanske just din insats kan bidra till att vi i sommar kan åstadkomma ett nytt inslag i sommarens festarrangemang, nämligen, Högreständanser.

Lycka till nu och välkommen.

På gästabud i Nyköpingshus.

Den 4 februari hade Gillets folkdanslag inbjudits av Nyköpingshus folkdanslag till en storträff för samtliga Södermanlands folkdanslag. Den stora festsalen i Nyköpingshus där f.ö. Nyköpingslaget har sina övningar var fylld till sista plats omkring 200 gäster. Festen började med te-supe. Medan man röjde undan bord och stolar för dans etc. gjordes ett besök i det n.v.tornet d.s.k kärnan.

Medan vår ciceron berättade om bergens historia under en mycket dunkel belysning började helt plötsligt ett av den mäktiga salens konstverk, en oljemålning av en drottning eller hertiginna att skaka fram och tillbaka allt häftigare och häftigare och en gäll röst hördes. "Ven dristar gästa mitt hus så här dags?". När damen ifråga fick veta att det var Södermanlands folkdanslag lugnade hon ner sig. Spöket avslutades under ett gnisslande ljud efter ett andeväsen som svepte tvärs över taket. Här efter gick man åter ner till den stora festsalen i källarregionerna för att tråda dans och folkdans och åter dans till tonerna av ett förnämligt spelmannslag förstärkt av spelmän från olika delar av Sörmland. Vid 0,30-tiden var det kaffe och därmed också tid att bryta upp. Arrangemanget var imponerande i denna denna gamla forna miljö.

G.M.

Kostymbal på Logen.

Gillet maskerad den 4 mars hade tyvärr ej blivit vad man väntat, det-

ta på grund av det ringa antal deltagare från medlemmarnas sida. Bland de närvarande hade infunnit sig 5 st. gäster från K.U.R. Man försökte dock göra det bästa möjliga av situationen. Ett synnerligen uppskattat och intressant inslag i programmet var en reseskildring med vackra bilder från en semesterresa i Egypten 1966 av Gunnar och Ingeid Avelin.

Å R S M Ö T T T.

som avhölls på Logen den 24/2 fick styrelsen följande sammansättning:

Ordf. Gunnar Lindström

Sekr. Gun-Britt Janason

Kassör Gunnar Avelin

v.Ordf. Arne Eriksson

v.Sekr. Ingrid Avelin

Styrelsesuppleanter:

Ingrid Klöck och Lars Ax

Revisorer: Lars-Erik Hultman och Bert Lundström.

Revisorsuppleanter: Lennart Stenbäck och Inger Hultman.

Folkdansledare: Harry Olausson

Folkdansinstruktör: Nils Sandin

Juniorlagsledare och instruktör: Gunnar Lindström

Sportledare: Arne Eriksson

Arkivarie: Georg Malmkvist

Redaktör för Gillets medlemsblad

Bötvärdabygden: Georg Malmkvist.

Drakträd: Twa Sandin och Inger Hultman.

Fornminneskommitte:

Kulturminnesvårdaren Erik Cas-

tegren som rådgivande ledamot,

Georg Malmkvist sammankallande,

Sven-Gunnar Broström, och Sten

Karström fotograf.

Trädgårdstörpakoimitté:

Gunnar Lindström, Gunnar Avelin

Harry Olausson, Hasse Nyberg.

Trädgårdstörps uthyrningskomitté:

Gunnar Lindström, Harry Olausson

Bernt Lundström.

Valberedningekomitté:

Lennart Stenbäck, Gunborg Erik-

son och Georg Malmkvist.

Festkomitté Monica Ax, Valdemar

Karlsson och Inge Klöck.

ENLIGT DET SISTA GILLETMEDDELANDET

KOMMER EN GÖKOTTA att äga rum under april månad.

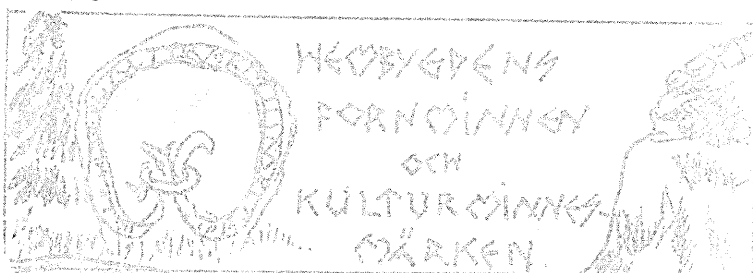
En hemlig utflykt under maj.

Traditionell Midsommarfest vid Trädgårdstorp.

Det finns också planer på att under sommarmånaderna, arrangera Lekvall på Trädgårdstorp en gång i veckan.

Uppslaget är utmärkt, varför vi hoppas att få många medhjälpare med lekar etc. P.s. blir det ett bra tillfälle att få nya medlemmar i Gillet.

Och icke minst hoppas vi att få många manliga och villiga arbets- krafter med uppbyggnadsarbetet vid Trädgårdstorp. Våra flickor kommer säkert att överraska med kaffe då och då. Det låter ju trevligt eller hur?

MERA OM ÄLVKVARNAR:

I den nya upplagan av Svenska Historien Del I som kommit ut på Bonniers förlag 1966. kan man läsa följande:

Det finns också inhuggningar i sten som är betydligt äldre än brons- älderns hällristningar, nämligen skålgroparna. De förekommer redan på gånggrifternas byggnadsstenar, och är alltså kanske 500 år äldre eller mer än hällristningarna. Skålgropar- na eller Älvkvarnarna, som de också kallas, har säkerligen riktigt tol- kats som offergropar inhuggna i ste- nar som av någon anledning ansågs heliga. Vi vet att man ända in i vå- ra dagar har smört in skålgroparna med fett som offer till underjordis- ka väsen. Här träffar man på en re- ligiös magi som har mycket gamla anor. Skålgroparna även kallade Älvkvar- nar, förekommer mest av alla tecken och figurer på hällristningarna.

De kan vara mycket olika stora och uppträder ensamma eller i mer eller mindre regelbundna samlingar.

NYA GÅVOR TILL GILLET.

Smörkärna, horisontell, av trä anno 1890, från Nysätra i uppland. Överlämnades som gåva vid årsmötet av Erhard Caroll.

Ett Finnlås från Löffallsgården i Ljusnars bergs socken n.v. om Kopparberg har skänkts som gåva av Bokförläggare Håkan David Lindström, Skrefsta gård, Botkyrka.

En vävstol har skänkts som gåva av Gubborg Eriksson, vävstolen är omkring 100 år och har sin härkomst från Kungsör i Sörmland och har under årens lopp gått i arv inom släkten tills den nu har hamnat i Helbygdsgillet. Ägo där hägrade medlemmar skall få tillfälle att lära och utöva den ädla konsten att väva.

Till alla givare framföres genom Botvidsbygden ett varmt och innerligt tack. Styrelsen.

FRÅN SEKRETARIATET MEDDELAS

Födelsedagar inom Gillet

1967.

7/6 Ellen Karlsson	70 år
14/6 Selma Bek	70 "
15/6 David Karlsson	75 "
13/12 Margarete Gauding	70 "
27/12 Ingeborg Andersson	75 "

NÅGRA MINNESDATA I VÅR BYGD:

1966 1/1 Överlämnades Tullinge kyrka som gåva till Botkyrka kommun.

1966 30/8 Flyttades runstenen i Hemra trädgård till planteringen vid Alfa Laval huvudkontor, Tumba.

1966 30/10 Invigdes Svenska Missionsförbundets Centrumkyrkan i Tumba Centrum.

1966 24/9 Invigdes logen vid Trädgårdstorp.

1966 18/9 Inflyttade den första familjen i Kommunens nyaste bostadsområde, Storstreten.

1966 22/11 startade grävskeporna för Tullinge nya Järnvägsstation.

FRÅN DISTRIKTET:

Sista anmälningssdag för deltagande i Stadshusfesten. d. 7/3.

Generalrepetition, senborer, torsdagen d. 30/3 kl. 20,00.

Stadshusfest den 1/4

Ungdomsringens dag den 11/6.

S k r a t t h

ö

r

n

e

n

ETT ALLVARLIGT MEDDELANDE

Det hände att klassens ljus den åttaårige Olof - en ytterst seriös, ordentlig och flitig liten gosse - verkade besynnerligt förströdd och inte kunde sin läxa. På lärarens fråga vad det var med honom, svarade han med gravallvarlig uppsyn:

- Jag ber om ursäkt magistern, men jag har fått ett mycket allvarligt meddelande i dag på morgonen. Jag väntas bli bror.

INTE HAN MEN FAR.

Treåringarna Bo och Jan är ute och leker, men så börjar det plötsligt regna.

Du kan väl följa med mej in och leka, säger Jan till Bo.

Inkomna rusar Jan rakt i famn på sin mor, kramar och klappar henne. Då säger hon till Bo:

- Sådan kelgris är väl inte du vid din mor?

Bo säger generad: - Nää, inte jag, men far!

Redaktion: Georg Malnkvist, Sägstuguvägen 17 Tullinge. Tel. 7781711.